

Röportaj

Arif Bilgin ile Tarih ve Tarihçilik Üzerine Söyleşi

İbrahim ŞİRİN*

orcid/0000-0002-1177-6651

Özge ASLANMİRZA**

orcid/0000-0001-9664-9880

Burak ASLANMİRZA***

orcid/0000-0003-0509-5435

* Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, sirinibrahim@gmail.com

** Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ozaslanmirza@gmail.com

*** Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, burakaslanmirza@gmail.com

Prof. Dr. Arif Bilgin Bolu/Seben'de doğdu. 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 1990-93 yılları arasında Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda çalışan Bilgin, yüksek lisans ve doktorasını İktisat Bölümü'nde tamamladı. Misafir öğretim üyesi olarak Chicago Üniversitesi ve London School of Economics'de bulundu. Osmanlı tarihinin sosyo-ekonomik ve kültür tarihi ile ilgili çalışmalar yapan Bilgin, özellikle Osmanlı saray mutfağı üzerine araştırmalarında yoğunlaşmıştır. Çalışmaları arasında *Osmanlı Saray Mutfağı (1453-1650)*, *Osmanlı Taşrasında Bir Maliye Kurumu: Bursa Hassa Harç Eminliği* ve editörlüğünü Özge Samancı ile birlikte yaptığı *Türk Mutfağı* bulunmaktadır. 2012'de profesör olan Bilgin aynı yıl Sakarya Üniversitesi Tarih Bölüm Başkanlığı görevini üstlenmiştir. 2022 yılında Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanlığı görevine vekaleten atanmıştır.

Özge Aslanmirza: Öncelikle vakit ayırdığınız için çok teşekkür ederiz değerli hocam. Hayatınızda dönüm noktası olarak adlandırabileceğiniz durumlar ve olaylar ekseninde, kendinizden ve tarihçiliğe başlamanızdan bahsedebilir misiniz?

Ben Bolu'nun bir dağ köyünde doğdum. Doğduğum zaman elektrik, telefon yoktu; farklı dönemleri bir arada yaşadığımı söyleyebilirim. Muhtemelen benim doğduğumdaki köy hayatı, radyo ve sınırlı sayıdaki kamyon ve traktör gibi bazı modern araçları hariç tutarsak, önceki yüzyıllarinkinden farklı değildi. XIX. yüzyılda başlayan sınaî ve teknolojik gelişmelerin izleri, bizim köyde ağırlıklı olarak XX. yüzyılın ikinci yarısında görülmeye başladı. Yüzyılın son çeyreğinde elektrik, telefon ve televizyonunun gelişimi köy hayatında hatırı sayılır bir değişim meydana geldi. Ulaşım vasıtalarının artması köylülerin şehirle ilişkisini yoğunlaştırdı. 80'li yıllarda manyetolu telefonlardan önce çevirmeli sonra tuşlu telefonlara geçiş, sonraki on yıllarda bilgisayarın köy hayatına kadar uzanması, yeni teknolojik araçların köydeki gündelik hayatta kullanılmaya başlanması başka birçok yerde olduğu gibi köy yerleşimlerini de etkiledi ve dönüştürdü. Ben bu üç farklı dünyayı (geleneksel, geleneksel-modern ve modern) bir arada yaşadım. Bunların iki evresini köyde, üçüncü evreyi ise şehirde tecrübe ettim. Köyle irtibatım kopmadığı için üçüncü evrenin köy hayatına etkisini izleme şansına sahiptim. Tarih bölümünü seçmem muhtemelen köyde yaşadığımız hayatla yakından alakalıydı. Çünkü benim içine doğduğum dünya, kimi kullanım eşyalarının tezgâh dediğimiz (köylüler *dezzah* derlerdi) araçlarla yapıldığı bir dönemdi. Nadir de olsa çarşıdan alınan *hazır elbiseleri* giyen sınırlı sayıdaki insan yanında köy halkının büyük bir kısmı giyim ihtiyaçlarını bu tezgâhlarda üretilen elbiselerle karşılıyordu. Dolayısıyla tarihsel olana, geçmişte süregelen süreçlere ilgim o yönde ortaya çıktı diyebiliriz. Bir de benim lisede orta okulda okuduğum zaman Bolu'da, tarihle alakalı temel yargı şuydu: Tarihimiz gerçekçi bir şekilde anlatılmıyor. O zamanki dünyanın zamanın ruhunu bize yansıttığı, fısıldadığı birtakım hikayelerle tarihe ilgi duymaya başladığımızı çok rahatlıkla söylemek

mümkün. Bir de belki ilgimizi artıran en önemli hususlardan bir tanesi lisede okurken, Ankara'dan bir hocanın gelmesiydi. Hoca, Ahmet Nezihi Turan'dı ve bir öğretim dönemi boyunca biz ondan tarih dersi almıştık. Diğer tarihçilere hiç benzemiyordu. Çok farklı bir hocaydı. Derslerin ders kitaplarından anlatılmasına alışmış bir öğrenci grubu olarak bu hoca bizi fena halde şaşırtmıştı çünkü ders kitabına bağlı kalmaksızın farklı bir tarih anlatıyordu. Dolayısıyla ders kitaplarında yer alanla tarihsel gerçeklik arasında çok ciddi farklar olduğunu düşünmeye başladık. Hatta bir keresinde bir öğrenci arkadaşımız "sizin anlattıklarınız ders kitabında yok," diyerek hocayı eleştirmeye cüret etmişti. Hocanın verdiği cevabı hala hatırlıyorum. "Ben," dedi, "hafız-ı kütüb müyüm" -yani kitapların hafızı mıyım- "onlara bağlı kalmak zorunda mıyım," diye arkadaşımızı azarlamıştı. Dolayısıyla tarihe olan ilgimin böyle başladığını, ders kitaplarının ötesinde bir tarih formasyonuna sahip olma arzusundan neşet ettiğini belirtebilirim. Ancak şunu da belirtmem lazım; benim öncelediğim alan tarih değildi, daha çok mühendislik bilimlerine yatkın görüyordum kendimi. O nedenle o zaman yeni gelişmeye başlayan, revaçta olan elektronik alanında okumayı düşünüyordum. O yüzden ilk sıralara Elektronik Mühendisliği bölümlerini yazdım. Ama o yıl, üniversite sınavının soru stillerinde yaşanan değişiklik dolayısıyla (Soruları daha önce Hacettepe Üniversitesi hazırlarken o yıl ODTÜ ekibi hazırlamıştı) gerekli puanı alamamıştım. Çünkü sosyal yönü ağır basan bir liseden mezun olmuştum. Bir düzeyde matematik, fizik ve kimya dersleri olmakla birlikte bu derslerin ağırlıklı olduğu liselere göre daha zayıf bir eğitim almaktaydık. Üniversite sınavı için bu derslere yönelik birikimimizi artırmamız gerekiyordu. Dersanelerin yeni kurulmaya başladığı bu dönemde kendimizi geliştirme işini ders kitapları veya sınırlı sayıdaki yardımcı kitaptan yararlanarak yapmamız gerekiyordu. Daha önce Hacettepe Üniversitesi hocalarının soru tarzlarına yatkın olarak şahsi gayretlerle elde ettiğimiz birikim ODTÜ hocalarının hazırladığı sorulara doğru cevaplar bulabilecek düzeyi ne yazık ki yakalayamamıştı. Tarih, benim son sıralardaki tercihlerimden biriydi. Araya bir sürü mühendislik koymuştum ama tıp koymamıştım.

Özge Aslanmirza: O tarihlerde sözel-fen ayrımı yok muydu?

O zaman yoktu; sözel ve sayısal bir aradaydı. Dolayısıyla istediğiniz yeri tercih edebiliyordunuz. Sınav iki aşamalıydı. Her ilde sınav yoktu. Ben birini Ankara'da diğerini İstanbul'da girmiştim. Tarih, benim öncelikli alanlarımdan, çok arzuladığım alanlardan biri olmamasına rağmen gittiğimde mutsuz olacağımı düşünmüyordum, o nedenle tercih listemde yer vermişim. İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümünde okumaya başladığımda, çok sayıda arkadaşın bölümü istemeyerek kazandığını gözlemlemiştim. Hatta biz ikinci sınıftayken bir gazete, bölümümüz öğrencilerinin tarih bölümünü tercihleri hususunda bir anket yapmış ve konuyu haberleştirmişti. Haberin başlığı "Kazara Geldik, Mecburen Okuyoruz" idi. Çok sayıda öğrenci bölüme istemeyerek geldiğini beyan etmişti çünkü. Şahsımın bu genel eğilimin dışında kaldığını söyleyebilirim.

İbrahim Şirin: İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'nü bilerek mi yazdınız?

İstanbul'da bir yer olsun istiyordum. O zamanlar zaten iki tane şehir çok arzulanırdı; biri İstanbul diğeri Ankara. Her ikisi de avantajlıydı fakat İstanbul'un şehir olarak kendisi hem bir üniversite hem de tarihti. Tarih kokan bir şehirde aynı anda iki üniversite okuyorsunuz böylece. Tarih okuduğuma da sonradan pişman olmadım hiçbir şekilde. Bizim için, bütün insanlar için tarih elzem bir alan, mevcut durumu anlamak için de çok gerekli. Günümüzü daha iyi kavramak, geleceğe yön vermek için tarih bilimine ihtiyaç duyarız. Tıpkı psikanalizde olduğu gibi mevcut sorunlarımızı çözmek için de sorunun kökenine/tarihe inmemiz gerekir. O yüzden Tarih bölümünü tercih etmekten her daim memnun olduğumu söyleyebilirim.

İbrahim Şirin: Ahmet Nezih Turan'ın lise hayatınızdaki etkisine benzer bir etkiyi yarattığını düşündüğünüz üniversite hocalarınız var mıydı?

Var tabii. İstanbul Üniversitesi'nde özellikle Mehmet İpşirli beni çok etkilemişti. Benim sonraki akademik hayatımda da etkisini sürdüren bir isim oldu. Mehmet İpşirli'nin dersleri çok olumlu ve faydalı geçiyordu. Yine Kemal Beydilli'nin dersleri de aynı şekilde. Rahmetli Bekir Bey'in dersleri de öyleydi. Keza eşi Mübahat Kütükoğlu'nun dersleri de. Mehmet İpşirli'ye rağbetimin nedenini sorduğunuzda iki şey söyleyebilirim. Birincisi, çok iyi ders veriyordu. Dersleri faydalıydı, her derste farklı bakışları kritik eder, konuyla ilgili çalışmaları anmaktan geri durmaz, tahtaya muhakkak künyelerini yazardı. Perspektif kazandırıcı ve ufuk açıcıydı dersleri. Mehmet Hoca, mütecessis bir hocaydı. Bunu ders anlatırken de hissediyordunuz. Osmanlı devlet teşkilatıyla ilgili dersini Uzunçarşılı'nın kitabından işliyordu. "Merkez Teşkilatı"nın, Uzunçarşılı'nın kitabında yer almayan yeni bulguları da bizimle paylaşırdı hoca. Ben de kitabın sayfa kenarlarına, kitapta olmayan, hocanın yeni yayınlardan devşirdiği bilgileri not ederdim. Anlayacağınız Mehmet Hoca da "hâfız-ı kütüb" değildi!

İkincisi de Mehmet İpşirli, Anadolu'nun bir köşesinden, Kayseri'den gelmiş çok mütevazı bir insandı. Mütevazı olması dolayısıyla da İpşirli Hoca'dan çok etkilendiğimi düşünüyorum. Sonraki dönemlerde de Mehmet İpşirli bir şekilde, benim akademik hayatımın her alanında karşıma çıkan bir insan oldu. Manisa'ya ilk araştırma görevlisi sınavına gittiğimde jüri üyeleri arasında o da vardı, benim için sürpriz olmuştu. Doçentlik sınavında da hoca karşıma çıktı. Dolayısıyla akademik kariyerimin değişik kademelerinde rolü olan, aynı zamanda kendisini rol model aldığım bir hoca olmuştu İpşirli. Kendisinden ne kadar sitayişle bahsetsem abartmış olmam.

İbrahim Şirin: Peki sizin üniversitedeki ortamınız nasıldı? Üniversitedeki sınıfınızdan bildiğim kadarıyla epey akademisyen çıktı. Tarihçi olmanız ve sizi motive etmesi açısından sınıf arkadaşlarınız bir katkı sağladımı?

Şüphesiz olmuştur. İstanbul Üniversitesi'nin Tarih Bölümü çok kalabalık sınıflara sahipti. Bir sınıfta yaklaşık 150 kişi oluyordu. Bu öğrenciler derslerde bölünüyordu. Ama biz, çoğu dersi toplu olarak aldık. Dolayısıyla birbirimizle temasımız fazlaydı. Güzel gruplar da oluşmuştu. Bizim temas içinde olduğumuz çok farklı gruptan insanlar, farklı entelektüel düzeylerden insanlar, çok okuyanlar vardı. Çok okuyanların dışında tarihin alet ilimleri dediğimiz Osmanlıca ile ilgilenen, el yazması eserleri kütüphanede okuyup gözden geçiren arkadaşlarımız da vardı. Dolayısıyla beraber oturduğumuz meclislerde bu arkadaşlar birbirlerini besliyorlardı. Şüphesiz ben çok iyi okuyan bir öğrenci değildim. Ama Osmanlıca altyapısını iyi derecede güçlendirmeye çalışan bir öğrenciydim. Arap Dili ve Edebiyatı'ndan Arapça dersi aldım. Dolayısıyla orayı avantajlı bir şekilde kullandığımı düşünüyorum. Ama herkes gibi, şimdiki aklımız olsa çok daha farklı şeyler yapardık. İstanbul aynı zamanda bölümle sınırlı kalmayan bir alan, dolayısıyla, İstanbul'da bölüm dışında bir sürü organizasyona katılarak da kendinizi geliştirme imkânı bulabilirsiniz. Geliştirmemek için hiçbir neden yok. Eskiden de böyleydi. Günümüzde de böyle. İstanbul'un bize ciddi faydasının dokunduğunu düşünüyorum.

İbrahim Şirin: Bir başka noktada sanırım 1992'de açılan yeni üniversiteler oldu. Sizin kuşağınızdan birçok akademisyen çıkmasının önemli sebeplerden biri bu, bir de yurtdışı galiba.

Kesinlikle. Bizim arkadaşlardan, bizim sınıftan yaklaşık 20'ye yakın öğrenci, şu anda üniversitelerde görev yapıyor. Bunların bir kısmı yurtdışına gidip geldiler. Onlardan ikisi şu anda rektör. Biri Turhan Kaçar. Diğeri Mustafa Sıtkı Bilgin.

İbrahim Şirin: Bir şansınız da galiba arşiv.

Arşivde çalışanları da dahil ettiğimizde bu sayı sanırım çok rahatlıkla elliye bulur.

Burak Aslanmirza: Arşive gidip gelmeye lisanstayken mi başlamıştınız?

Yok, biz lisansta arşive gidemiyorduk. Almıyorlardı. Şu an alıyorlar. Fakat o zamanlar bu kadar esnek değildi. Arşivde ben 1990 yılında çalışmaya başladım.

1993 sonuna doğru arşivden ayrıldıktan sonra arşiv araştırma salonunu kullanmaya başladım. Arşiv elemanı olarak çalışırken de bu salonda belge talep edebiliyorduk ancak çok sınırlıydı.

İbrahim Şirin: Arşivin hangi birimlerinde çalıştınız hocam?

İstanbul'un kendisi dediğim gibi bir okul. Arşiv, benim için ayrıca bir okul oldu. Şu anda bizim göremediğimiz, tanımlayamadığımız birçok avantajı da olmuştur şüphesiz. İki tane süreç aslında bizim bölümdeki mezun öğrencilerin, belli bir düzeyde niteliği olan öğrencilerin, akademik dünyaya katılışlarını sağlamış oldu. Birincisi, 1992 yılında, İbrahim Hoca'nın söylediği gibi, yeni üniversitelerin açılması ki benim de İbrahim Hoca'nın da akademiye girişi bu yeni üniversitelerin kuruluşuyla ilişkilidir. Ondan önce Türkiye'de sınırlı sayıda üniversite vardı ve istisna bölümleri ve uygulamaları hariç tutarsak oralarda çoğunlukla bir çeşit kast sistemi hâkimdi, her başarı sahibinin girebileceği kurumlar değildi mevcut üniversiteler. Sayı düşük olunca kadro imkânları da sınırlıydı tabii ki. Dolayısıyla eski üniversitelere intisap şansı bulamayan birçok insana yeni üniversiteler kapılarını açarak şans vermiş oldu.

İkincisi de Tarih ve Türk Dili bölümleri için biraz da İlahiyat fakülteleri için avantaj sağlayan İstanbul'daki Osmanlı arşivinin açılma hikayesi olmuştur. Arşivin yeni bir eğilime girme, arşivi daha kuvvetli bir kurum haline getirme süreci 1985'te başlıyor ve 1987'den itibaren de toplu eleman alımına gidiliyor. Bu çok önemli bir gelişme ve oraya bol miktarda uzman, uzman yardımcısı olarak arşiv elemanı alıyorlar. Tam da bizim mezun olduğumuz dönemde alımların yapıldığı bir vakitti. Dolayısıyla 1990'da en az 30'a yakın öğrenci bizim bölümden arşive girmiş durumdaydı. Dolayısıyla toplam 50'ye yakın kimsenin hem arşivde hem de akademiye pozisyon aldığını söylemek mümkündür. Arşivin avantajlı tarafı şuydu; çok farklı disiplinlerden insanlar vardı ve her birisinin formasyonu birbirinden biraz farklılaşıyordu. İstanbul Üniversitesinin Tarih bölümü öğrencisinin daha farklı, İlahiyattan gelen daha farklı. Mesela İlahiyat'tan gelenin Arapça altyapısı var ve tarihçilere göre Arapça açısından daha avantajlıydı. Türk Dili ve Edebiyatından gelenler vardı ve arşivdeki çay seansları adeta bir derse dönüşürdü. Ayrıca arşivde çalıştığınız gruplarda -gruplar halinde çalışılırdı arşivde- sizin hiç haberdar olmadığınız alanlardan bilgi sahibi olan insanlar vardı. Dolayısıyla birbirini besleme durumu söz konusuydu. Arşivde yetişen insanlar her zaman için kendi başına hareket eden, buradan beslenmeyen insanlara göre, potansiyel akademisyenlere göre, çok daha güçlüydü. O yüzden üniversiteler genellikle arşiv tecrübesi olan elemanları tercih etmeyi düşündüler. O yüzden de 400 kişilik arşiv personeli, yaklaşık olarak 7-8 senelik bir sürecin sonunda, 150-200 kişi gibi bir rakama düştü. 200 civarında arşivci değişik üniversitelerde pozisyon aldılar. Bunun sebebi de şu, arşivde çalıştığınız sürede çeşitli fonları tanıma imkânına sahip oluyorsunuz. Aynı zamanda Osmanlı devlet bürokrasinin işleyişine hâkimiyet sağlıyorsunuz. Mesela bir grup, Yıldız Perakende Evrakını yapar, bitirir,

ondan sonra Maarif Vekaletinin işine bakabilir. Perakende Evrakını gözden geçirdiğinizde hem derinlemesine, dikey bir şekilde örgütlenmeyi, işleyişi tanıma imkanına kavuşuyorsunuz, Abdülhamit hangi kaygılara sahiptir bunu görüyorsunuz, Yıldız nasıl bir teşkilatlanmaya sahiptir bunu kavriyorsunuz. Maarif Vekaleti ile ilgili evrakları gözden geçirdiğinizde Osmanlı eğitim sisteminin son dönemine ilişkin ayrıntılı bir altyapı ediniyorsunuz. Ama aynı zamanda sistemin nasıl işlediğini anlıyorsunuz. Yani rutin, teorik düzeyde tarih eğitimi almış olanların bence en zayıf noktalarından bir tanesi, diplomatika kısmını kavrayamamış olmalarıdır. Diplomatika kısmı dediğim, kurumların birbirleri ile olan ilişkileri, nasıl ilişki kurdukları, nasıl işledikleri, hangi kurumların var olduğunu görebilmektir. Arşiv tecrübesi size böyle bir avantaj sağlamaktadır.

İbrahim Şirin: Sadece Osmanlıca okumakla bitecek bir süreç değil, belgenin hangi kanallar üzerinden dolıştığını bilmek de önemli.

Evet. Yani o arka planı bildiğimizde belgeye daha net sorular sorabiliyoruz, daha net cevaplar alabiliyoruz. Aksi takdirde, sistemin arka planını kavramadığımız zaman, teşkilatlanmayı bilmediğimiz zaman, oradaki örgütlenmeyi bilmediğimiz, çok iyi kavrayamadığımız zaman bazen anakronik durumlara da düşüyoruz. Mesela yüzyıllık bir dönem inceliyoruz, oysa yüzyılın altmışıncı yılında sistem kısmen veya tamamen değişmiş ama haberdar değiliz. Her şeyin yüzyıl boyunca aynı örgütlenme ve işleyişle devam ettiğini varsayıyoruz. Ne büyük yanılgı... Arşivde çalıştığınız zaman bir şekilde bu gelişmelere vakıf oluyorsunuz. Arşiv belgelerini elden geçirirken bunu kavrayamıyorsanız, yukarıdaki çay salonundaki sohbetler kavramanıza yardımcı oluyordu. Dolayısıyla çok daha kapsayıcı, çok daha kuşatıcı, belgede ele alınan meselenin arka planını nispeten iyi kavrayan ve belgelerden yeterli düzeyde yararlanan bir eleman haline geliyorsunuz. Tabi sizin kafanızda bu sorular varsa. Yoksa düz gidiyorsunuz, çeviri yapmaya devam ediyorsunuz. Bu tasvir düzeyinde bir tarihçi üretiyor. Türkiye’de örnekleri oldukça fazla olan bir şeydir. Son zamanlarda Türkiye’de tarihçilerin tasvir düzeyini aşır çok daha iyi noktalara geldiğini söylemek lazım. Eski tarihçilikte, tasvir düzeyini aşan, her zaman yüzde onluk, belki yirmilik, otuzluk bir kısım vardı. Ama bu biraz daha gelişiyor.

Özge Aslanmirza: Hocam siz yurt dışında London School of Economics ve Chicago Üniversitesi’nde de bulunmuşsunuz. Yurtdışındaki ve Türkiye’deki tarihçilikte yaklaşım açısından farklar ve benzerlik görüyor musunuz?

Tabi yurt dışı tecrübesi önemlidir. Bizim tarihçiliğe bakış açımızı hem geliştiriyor hem biraz değıştiriyor hem de anlamamızı sağlıyor. Ama ben kendimle alakalı şunu söyleyeyim. Benim Tarih’ten mezun olduktan sonra -lisansım Tarih’tir- yüksek lisans ve doktoram İktisat’tır. İktisat Fakültesinde yüksek lisans

ve doktora yaptığım için, biraz bu farklı bakışlara yatkın bir insandım. Ne kadar becerebildiğim- modern, kapsayıcı ve farklı disiplinlerden beslenen tarihçiliği ne kadar yaptığım- tartışılır ama sonuç itibarıyla bunun böyle olması gerektiğini bilen biriydim. Şunu da söylemeliyim ki, yurtdışındaki Osmanlı tarihçiliğinin gözardı edilmeyecek bir düzey tuttuğunu, ülkemizdeki tarihçiliğe özellikle yöntem açısından önemli katkılar sağlayacağını söylemeliyim.

İbrahim Şirin: O süreç nasıl oldu? Tarihten çıkıp farklı bir alanda doktora ve yüksek lisans yapmanızda ne etkili oldu? Niye tarihte devam etmeyip iktisat alanına geçtiniz?

Özge Aslanmirza: Ek olarak, sizin kafanızda farklı alandan da sorular mı vardı hocam? Ya da okuduğunuz etkilediğiniz şeyler neticesinde mi bu alana kaydınız?

İstanbul Üniversitesi'nin salt klasik tarih anlayışı ile çok iyi işler yapıyordu ama siyasi tarih hiç benim ilgimi çekmiyordu hatta tarihin salt siyasi olaylarla sunulmasından rahatsızlık duyuyordum. Bir de kronolojik bir tarih anlatımı söz konusuydu. Bunu bozan hocalar da vardı şüphesiz. Mesela Kemal Beydilli hoca bu anlamda dikkat çekiciydi. Ama sonuç itibarıyla olayların gün be gün anlatıldığı dersler de vardı. Bu sıkıntılı bir durumdu hatta kaldığım öyle bir dersim de vardı. Dört yıl boyunca tek bir dersten kaldım, o da sınavda bile o günlük gelişmelerin sorulduğu bir dersti. Oysa yapısal dönüşümleri bizim keşfetmemiz lazımdı.

İbrahim Şirin: Psikanalitik bir yorumda bulunmak istiyorum. Tarihe yönelmeniz sizin çocukluğunuz ve içine doğmuş olduğunuz külterel ortamla da ilgili olabilir. Tüm geçişleri yaşadığınız bir çocukluk var. Ve XIX. yüzyıldaki pek çok gelişmeyi XX. yüzyılda yaşıyorsunuz. Bu değişim meselesi belki de daha çok sosyal tarihe ve iktisat tarihine yönelmenizde etkili olmuş olabilir mi?

Net olarak şu olmuştur diyemem. Arka planda bir etkisi olmuş olabilir ama beni asıl etkileyen, siyasi tarihten uzaklaşmam gerektiğine dair bende oluşan kanaatti.

Burak Aslanmirza: Bir de o dönem, iktisat tarihçiliğine yönelişin de bayağı kitlesel olduğu bir dönemdi.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde bir İktisat Tarihi kürsüsü eskiden beri vardı. Onlar daha çok Türk iktisadı ağırlıklı gidiyorlardı. Marmara Üniversitesinde de yeni geliyordu. Ahmet Tabakoğlu ile tecessüm etmiş

diyebileceğimiz yeni bir yapılanmaydı. Daha çok Ahmet Tabakoğlu popülerdi. Ama bu siyasi tarih mevzusu muhtemelen beni soğutan şeylerden bir tanesiydi. Oysa o yapısal dönüşümleri kavrayacak bir formasyon alabilseydik, kronolojik siyasi tarih eğitimi yerine daha iyi olabilirdi. Ama siyasi tarihten uzak durduğumu hatırlıyorum. Aldığım derslerde de öyle.

İbrahim Şirin: Yani birisi sizi teşvik etti mi?

Şunu şöyle yap diyen olmadı. Benim gönlümün yönlendirmesiyle ortaya çıkan bir sonuçtu muhakkak. O da şundan kaynaklanıyordu diye düşünüyorum. Birincisi Mübahat Hanım'ın *İktisat Tarihi* dersini almıştık. İkincisi Mehmet İpşirli'nin Müesseseler, Medeniyet ve İlmiye Teşkilatı ile ilgili derslerini. Bu derslerin çoğu bir şekilde iktisatla da ilişkiliydi. Bir de Mehmet Genç hocayı ben çok erkenden tanıyordum. Daha ikinci sınıfta Mehmet Genç'in dersine gittim. Fındıkzade'de Fen-Edebiyat Fakültesi'nde apartmanın bir katıydı. Aslında benim iktisat tarihine ilgim biraz erken başlamış görünüyor. O günkü duygularımı hatırladığım söylenemez. Ama sonuç itibariyle gidip dinledim. Ondan sonra kendisiyle konuştum, destek istedim. Arşivde birtakım fonlardan bahsetmişti bana. Tütün çalışmayı planladığımı söylemiştim bitirme tezi olarak. Bizim zamanımızda bitirme tezi yoktu ama bir dersin içerisinde bir ödevi bitirme tezi gibi hazırlayabiliyorduk. Dolayısıyla iktisat tarihinin İstanbul Üniversitesi'ndeki tarih formasyonunun ötesinde bana farklı şeyler katabileceğini düşünmeye başlamıştım. O sıra Ahmet Tabakoğlu'nun konferanslarına gitmiştim ve bize Tarih Bölümünde görmediğimiz tamamen farklı konulardan bahsediyordu. Daha farklı bir bağlamı vardı anlattıklarının. O konferanslardan bir tanesinde yüksek lisansımı kendisiyle yapmak istediğimi söylemiştim. O da olumlu karşılamıştı ama sonrasında, ilk seferde olmadı. İkinci seferde oldu. Bizim okulda da (Tarih Bölümünde) birkaç hoca beni cezbediyordu. Birisi Mehmet İpşirli diğeri de Bekir Bey. Mübahat Hanımdan da çok faydalandık ama derslerde çok sertti. Buna mukabil Mehmet ve Bekir hocalar oldukça mütevazı idi, benim gibi bir dağ köyünden kalkıp gelen Anadolu çocuğu için daha cazipti. Dolayısıyla onların çalıştığı alanlar beni etkiledi. Bekir Hoca'nın mesela kaynaklar üzerine bir dersi vardı. Çok ağır metinler okurduk ama aynı zamanda arşiv belgesini kullanma beceresini kazandıran derslerdendi. Mübahat Hoca'nın diplomatikası da ona eklenebilir. Mehmet Hoca'nın hem Osmanlıca dersi, arşiv belgeleri dersi hem de müesseseler, medeniyetle ilgili olan dersi oldukça verimliydi. Nihayetinde şunu hatırlıyorum "ben bu iktisat tarihine geçsem tarihsel gelişmeleri daha iyi kavrarım, kendi alanımda aldığım formasyon çerçevesinde kalırsam bu kadar net olamam," diye düşünmüştüm. Onun için Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesine geçtim. Yurtdışı ile ilgili de birkaç şey söyleyeyim. Aslında aklın yolu bir. Burada da iyi bir akademisyen olunabilir. İlla yurtdışında olmak zorunda değiliz. Yurt dışının farkı, bizden biraz daha farklı, biraz daha gelişkin bir perspektife sahip olmaları ve bir de alet ilimlerini maksimum düzeyde elde etme ve kullanma gayreti içerisinde olmalarıdır. Chicago Üniversitesinin dört bini lisans, altı bin lisansüstü öğrencisi

toplam on bin öğrencisi vardı 2009'da. Altı bin lisansüstü öğrencisi ki bunların her birisi zeki öğrenciler, alırken ona göre alıyorlar. Belli düzeyde birikimi olan insanlar ve daha da gelişmeleri için sıkıştırılıyorlar. Doktora yeterlilik sınavına girmeden önce yüzün üzerinde kitabı okumak zorundalar. Bazen bir sene sürebiliyor bu okuma süreci, bazen ders döneminde okumalarını tamamlayıp altı ayda bitirenler de olabiliyor. Ayrıca iki tane Doğu dili iki tane Batı dili öğrenmek zorundalar. Doğu dillerinden birini Osmanlıca olarak kabul ediyorlar ama yanına bir tane Arapça veya Farsça konulması lazım, iki tane de Batı dili öğrenilmesi lazım. Dolayısıyla orada okuyan öğrenciler sabah akşam çalışmak zorunda, ne dedikoduya ne ayak oyunlarına ne de başka işlere vakit ayırıyorlar. Aralarında ders asistanlığı yapanlar da var. Sadece çalışıyorlar. Bu bir şekilde arabanın motorunu açmak gibi, bu beyni açan bir şey. Çalışma performansını geliştirdiği gibi aynı zamanda farklı bakışları da, ufukları da kazanabileceğin, geniş bir perspektif elde edebileceğin bir mekanizma da inşa ediyor. Orada gelişmeme imkânı yok. Chicago Üniversitesi hocalarının beklediği düzeyi yakalamayan öğrenciler olur ama çok önemli bir kısmı zaten bu okumaları yaptıktan sonra her halükârda o düzeyi yakalıyorlar. Ondan sonra da nitelikli eserler vermeye çalışıyorlar. Bir de bizi ayırtıran en önemli hususlardan biri dönemsel bakış mantığı, yani çağ sistemi, bizi kısıtlayan bir sistem ve her halükârda elden geçirilmesi gerekiyor. Orada modern öncesi ve modern dönem diye bir ayrım var. Modern öncesi, topyekûn öğretilen bir şey. İlkçağ, orta çağ gibi bir ayrım yok. Bir şekilde Eski Çağ belki ayırmak lazım ama onun dışındaki dünya tarihini modern öncesi dönem olarak topyekûn öğreniyorlar. İkincisi de, daha bütüncül bakabilmeleri. Yani tekil bakmıyorlar. Modern öncesi dönem tarihini ele alırken en dar çerçevede, Orta Doğu tarihi çerçevesinden bakıyorlar. Yani Uzak Doğu'yu vermiyorsa, Afrika'yı vermiyorsa bile en azından Orta Doğu bağlamını bütünsel olarak veriyor. Biz Türk tarihi bağlamına, dar bir çerçeveye sokuyoruz. Erken dönem çalışırsak, Orta Asya'daki Türk tarihi ile ilgiliyiz. Ama Osmanlı dönemine geldiğimizde sadece Osmanlı ile sınırlıyız. Olmaz, yani yanı başında İran var, öbür tarafta Afrika'da bir takım siyasal yapılanmalar var, Rusya tarihi var. Bu topyekünlüğü sağladığımız zaman daha kapsayıcı çalışmalar yapmak mümkündür.

Burak Aslanmirza: Belki bunu artık biraz daha revaçta olan uluslararasılık açabilir.

Dünya tarihi dersi mesela Tarih bölümlerinde zayıf kalan alanlardan bir tanesi. Bir şekilde de aşmamız gerekiyor. Daha bütüncül bir çerçevede bakabilmek lazım. Yani büyük resmin içerisinde uygun yere yerleştiremiyorsak çalıştığımız alanı, o da sıkıntı.

Burak Aslanmirza: Hocam popülerleşme ile işin tadı da kaçmaya başlıyor gibi. Global tarih içine Osmanlı'nın da oturtulması gerekiyor ama bir noktada da ipin ucu kaçıyor.

Özge Aslanmirza: Sanki Osmanlı global tarihin içinde değil gibi bir önerme üzerinden Osmanlı'yı tekrar o tarihin içine ekleme çabası gibi.

Yok onu öyle düşünmeyin, bence böyle bir uğraşa gerek yok. Fakat iki boyut var. Aslında bizim Osmanlı'da var olduğunu ortaya koyduğumuz gelişmeler, aynı dönemde, dünyanın birçok yerinde olan şeyler. Mesela çok basit bir örnek verelim. XVI. yüzyılda silah teknolojisindeki gelişmeler bizde çok önemli, Feridun Emecen'in çalışmalarında ortaya koyduğu gibi. Mesela teknolojisi gelişkin tüfekler var. Bizim tüfekler aynı zamanda Hindistan'da. Hindistan'ı es geçtiğin zaman silah teknolojisindeki gelişmeleri tam tanımlamış olamıyorsun. Bağlantı bu kadar güçlü. Mesela giyimle alakalı düşünün; üzerinde çalıştığımız kumaş türleri Londra'dan Hindistan'a kadar hatta Uzak Doğu'ya kadar gidiyor. Siz bir şehir ve bölge bağlamında meseleye baktığımızda konuyu dar bir çerçevede ele almış oluyorsunuz. Dolayısıyla bunları kapsayıcı bir şekilde ele almamız lazım geldiğini düşünüyorum. Bunu yaparken Batılı tarihçilerin oluşturmaya çalıştığı "dünya tarihinde biz etkiliyiz dolayısıyla siz de yerinizi alın," çağrısına cevap vermiş olmuyoruz, kavrayışımızı geniş tutuyoruz, mümkünse evrenselleştiriyoruz. Bir neden daha var. Araştırdığımız konularla ilgili bizim dışımızdaki dünya, farklı sorular üretmiş ve bunlara cevap ararken, biz dünyadan bağımsız yerel verilerle, bu soruları hiç sormaksızın, onlara cevap aramaksızın kendi bağlamımızda incelemeler yapıyoruz. Bütünsellikten uzak, tarih yazımını kendi çizdiği mekânsal sınırlar dahilinde yapan, bölgesel ve evrensel gelişmelere bigâne bir tarihçilik... Dolayısıyla farklı ülke ve bölgelerin tarihçilerinin, diğer tarihçilerin cevabını aradığı ortak sorulara cevaplar aramaları, dünya ölçeğindeki gelişmeleri daha rahat kavramamızı sağlayacağı gibi bütüncül bir tarih yazımının gelişmesine de etki eder.

İbrahim Şirin: Akademik hayatınızda doktora tez konusu seçiminiz sizin bir tercihiniz miydi yoksa hocalarınız mı sizi oraya yönlendirdi? Mutfaktaki değişim üzerinden sonraki dönemleri de anladığım kadarıyla peyderpey çalıştınız. Son dönemlerde gastronomi tarihi üzerine de yoğun bir rağbet var. Bu alanda çalışmaya başladığınızda ne tür bir birikim vardı, sonra ne oldu, ne tür zorluklar yaşadınız ve akademik anlamda bunları nasıl aştınız?

Ben doktora çalışmasına başlarken o zamanların trend konularından şehir tarihi çalışması yapmayı arzuluyordum. Şehir tarihi, o zaman revaçta olan konulardan biriydi. Dolayısıyla şehir tarihine ilgim oldukça belirgindi. O vakit Feridun hocanın çalışması ve ayrıca başka şehir tarihi çalışmaları da çıkmıştı. Şehir tarihçiliğinde başka şeyler yapılabilir mi gibi sorular zihnimde vardı. Fakat Marmara İktisat'ta doktora derslerini bitirirken Ahmet hocayla konuştuğumda şehir tarihine sıcak bakmadı. Bana fiyatları çalışmam gerektiğini söyledi. Çünkü ben hem divaniyi rahat okuyordum hem de siyakata yatkındım. Siyakat

okuyabileceğimi düşünüyordu. Fiyatlarla, maliyeyle ilgili kayıtlar siyakatla tutuluyordu. O yüzden muhtemelen Ahmet Hoca benim bunu başarabileceğimi düşünüyordu. Ben fiyatlar ve dolayısıyla ağırlıklı olarak rakamlar üzerinden tez yapma kapasitemin olup olmadığından şüpheliydim. Sıkıntılı olacağını düşünüyordum daha doğrusu. Çünkü böyle bir formasyonum yok, yani önünde rakamlar var ve bu rakamlar üzerinden metin yazacaksın. Bana çok anlamlı gelmiyordu. Ama yine de hocanın talebi üzerine araştırmaya başladım. Birkaç ay araştırdım. Dört veya beş ay, arşivde, bu rakamlardan hareketle ne yaparım diye çalıştım. Çok anlamlı olmayacaksa yazacaklarınız, bazı sorulara cevap vermeyecekse, çözüm oluşturmayacaksa yapmanın anlamı yok. Sonra bu fiyatların biraz karışık olduğunu fark ettim. Bazı arşiv belgelerinde toptan ve perakende fiyat ayrımı yapmak sıkıntılı, bir de çok ciddi seriler oluşturulamıyor. Fiyatlar üzerine altyapısı olan bir iktisatçı olsaydım, muhtemelen daha farklı gözle bakabilirdim ama sonuç itibariyle tarih formasyonu almıştım ve yüksek lisansta ve doktoranın başında sadece makro iktisat dersleri görmüştüm. Mikro iktisatta zayıftım. Fiyatlar mikro iktisat altyapısı gerektiren şeyler. Sonuçta Ahmet Hoca'ya bu fiyatların benim keyifle çalışacağım bir alan olmadığını söyledim. "Bunlardan vazgeçsek olur mu," dedim. Çok sıcak bakmadı. Fiyatları araştırırken en iyi malzemenin saray mutfağının kayıtları (mutfak muhasebeleri) olduğunu görmüştüm, çünkü bunlar bir seri oluşturuyordu. Mutfak defterlerini elden geçirirken ve aynı zamanda Barkan'ın yayınladığı muhasebe defterlerine (İstanbul Saraylarına Ait Muhasebe Defterleri) bakarken oradaki malzeme çeşitliliği çok dikkatimi çekti. Saray mutfağı için alınan malzemelerin listesi, fiyatları, miktarı var, nereden alındığı, nasıl getirildiğine dair bazen ip uçları yakalıyorsunuz. Bunlar çok ilgi çekiciydi. O vakte kadar saray mutfağı ile ilgili bilinenler çok sınırlıydı. Tek bir deftere dayalı bir tez çalışması mevcuttu yalnızca. Onun dışında neredeyse hiçbir şey yoktu. Sonra bir gün, sıkıla sıkıla Ahmet hocanın yanına gittim. Müsaadesi olursa, sarayın iaşesi üzerine çalışmak istediğimi söyledim. Hoca yine hiç olumlu bakmadı. Fakat şöyle düşündüm, "hoca şu an kabul etmese de fiyat çalışmayı istemediğimi fark edince yumuşar". Böylece araştırmaya devam ettim. Bir gün arşivde çalışırken Mehmet Genç yanıma geldi konumu belirleyip belirlemediğimi sordu. Ben de "hocam, ben aslında sarayın iaşesini çalışmak istiyorum ama Ahmet Hoca'ya söyledim pek sıcak bakmadı," dedim. "Valla çok güzel bir konu, sen bence bunu çalış, bu önemli bir konu," dedi. O an çok sevindim ama Ahmet Hoca'yı ikna edip edemeyeceğimden emin değildim. Bir gün sonra, Ahmet Tabakoğlu ile görüştüğümüzde "sen," dedi "sarayın iaşesini çalışmaya başla." Meğer o akşam Mehmet Genç Hoca, Ahmet Tabakoğlu Hoca'yı aramış, demiş ki "Senin öğrencin Arif'le karşılaştık, çok güzel konu vermişsin, seni tebrik ederim." Hoca benim problemi temelden çözdü. Sonuç itibariyle sarayın iaşesini çalışmaya başladım. Mutfak tarihiyle ilgili konular, bütün dünyada olduğu gibi bizde de ilk önce iktisat tarihçileri tarafından çalışılmış. Bu konuyla ilgili ilk verileri sunan da değerlendirme yapmamakla birlikte, Barkan olmuştu. Dolayısıyla bizde de iktisat tarihçileri başlattı. Ben de iktisat tarihinde doktora tez çalışması yapan biri olarak bu alana girmiş oldum. Dünyadakilerle de bu anlamda örtüşüyoruz. İlerleyen vakitte mutlu olduğumu da söyleyebilirim. Türkiye'deki akademik çalışmalara, mutfak tarihi çalışmalarına bir nefes

aldırıldığımızı düşünüyorum. Daha önceden yapılan çok akademik çalışma yok. Birbirini tekrar eden süreçler hâkim olmuş. Benim ve Özge Samancı'nın -Boğaziçi Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi yapmıştı- çalışmaları biraz ufuk açtı diye söyleyebilirim. Bu alanı da biraz geliştirdi. Başka araştırmacıların alana biraz daha dikkatli girmelerine neden oldu. Bu anlamda faydamız olduğunu düşünebiliriz.

Burak Aslanmirza: Çalışmanız XVII. yüzyıl fiyat devrimi, genel krizi, demografi meselesi ve tarımsal üretkenlik gibi açmaza giren çok farklı alana katkı sundu.

Benim çalışmam 1453- 1650 sınırında kaldı. Bir de sarayla sınırlı kaldı. Biraz İstanbul içine girdik, sonra biraz İstanbul'un dışına çıktığım çalışmalar da oldu. Bunlar hep birbirini besleyen, zaman zaman mevcut bilgilerimizi yeniden elden geçirmeyi sağlayan çalışmalar oldu. Mesela İstanbul halkı sadece koyun eti yiyor, zaten bu doğrudur, sıkıntımız yok. Ama İstanbul dışına çıktığınızda sığır eti yiyen de var. Dolayısıyla Osmanlı toplumunun tamamının koyun eti yediğini varsayıyorduk, bu bilginin yanlış olduğu ortaya çıktı. Yaptığım bir çalışmada bizim arşiv belgelerinde ya da yemek kitaplarında yer almayan yemek isimleri ortaya çıktı. Ayrıca bu çalışmalar İstanbulluların evlerinde mutfak nasıl oluştuğunu, nasıl geliştiğini ortaya koyuyor. Kahve odalarının oluştuğunu ortaya koyuyor ki yepyeni şeyler bunlar. Yeni yeni öğreniyoruz. Aynı şey XVIII. yüzyılın sonuna geldiğimizde de geçerli. Aynı evlerde duhan odaları oluştuğunu görüyoruz ki bunlar ilginç gelişmelerdir. Yemek/mutfak tarihi çalışmalarında farklı kaynaklara yönelirken bilgilerimiz zenginleşmektedir. Söz gelimi kahve odalarını ele alalım. Bu odaları arşiv belgelerinden bulamıyoruz. Bunlara kimi günlüklerde rastlıyoruz.

Burak Aslanmirza: Onun bir kültürel çıktısı da var. Sadece tarihçilik alanında, akademik alanda kalmadı. Sizin çalışmalarınıza paralel olarak özellikle 2000'li yılların başlarında Osmanlı mutfak diye bir şey yeniden gündeme geldi.

Evet aslında bu terim biraz daha erken, 90'lı yıllarda geldi ve üretildi. Bu 2000'li yıllarda çok hızlı bir şekilde gelişti. Çünkü biz de ülke olarak biraz zenginleştik zannediyorum, insanlar mutfak önem vermeye başladılar. Bundan sonra Osmanlı mutfakını canlandıralım, ihya edelim, dediler. Bu rüzgârdan yararlanan çok işletme oldu. Ama aslında önemli bir kısmı gerçekçi şekilde sunumlar yapmadı. Her şeye rağmen bir takım ticari amaçlarla da olsa bu alana girişin çok faydalı sonuçlar üreteceğini düşünüyorum. Şimdiye kadar da nitekim böyle oldu. Mesela şerbetlere hiç katkı maddesi koymadan üretim yapan, kendi işletmesinde satan, bazen kısmen de olsa, dar çerçevede pazarlayan kimseler çıktı. Bu faydalı bir girişim çünkü şerbetler şu anda Osmanlı mutfakının en zayıf alanıdır. Çünkü Osmanlı mutfakının kaybolan halkasıdır şerbetler. Osmanlı mutfakının

parçaları çok mükemmel halde değil ama Türkiye'nin birçok yerinde görünüyor. Güneye gittiğinizde bazı şeyleri bulursunuz, batıya gittiğinizde diğer kısmını bulursunuz, Orta Anadolu'da Osmanlı mutfağının örneklerinden bazı yemekleri bulursunuz. Çok farklı tatları bir arada barındırabilen ekşiyi, tatlıyı, acıyı bulundurabilen, tam da Osmanlı mutfağını karakterize eden ürünleri farklı farklı yerlerde görebilirsiniz. Ama şerbetler çok zayıf kalan bir alan çünkü gazlı içeceklerle birlikte şerbetler devre dışı kalmıştı. Onların yeniden canlandırılması 90'lardan itibaren gerçekleşti. İstanbul Büyükşehir Belediyesi zamanından kalma bir uygulamadır. Rahmetli Mehmet Şevki Eygi'nin danışmanlığında bir ekip Büyükşehir Belediyesinin bahçelerinde, yemek mekanlarında şerbet üretti. Çok başarılı şerbetler olmayabilir ama sonuç itibarıyla bunu başlatmış oldular. Sonra özel kesimler de buna ilgi duymaya başladılar. Bunu desteklemek lazımdır diye düşünüyorum. Çünkü bize sunulan içecekler ciddi düzeyde risk taşıyor. Bu riskleri bertaraf etmenin yolu, katkısız ve bir müddet bozulmadan kalabilen şerbetler üretmekten geçiyor.

İbrahim Şirin: Yerasimos'un Osmanlı mutfağına dair birtakım çalışmaları var. Orada tam da sizin çalıştığınız döneme dair Coğrafi Keşifler sonrası bir takım sebze ve meyvenin Osmanlı mutfağında yaratmış olduğu bir değişimden de bahsediyordu. Yani gündelik hayatta bile kullanıyoruz. her şeye salça olma muhabbeti. Bambaşka bir üretim tarzı var. Tatlıyla tuzlunun bir arada yapıldığı bir Osmanlı mutfağı var. Onun değişim süreci söz konusu aslında, ne yedikleri üzerinden gündelik yaşamın takip edilebileceği bir alan. Tam da siz oradan hareket etmiş oluyorsunuz. Sonraki sürece baktığımızda da tıpkı sarayı makro düzeyde olduğu gibi mikro düzeyde artık paşaların da masraf defterlerine Osmanlı arşivinden ulaşabiliyoruz. Dolayısıyla merkezden başlayarak çevrenin de merkeze göre nasıl konumlandığı ve ne yiyip ne içtiğini yani değişimi ve sabitliği de tespit edebilme imkânımız var. Bu alan, Türkiye'de gündelik yaşam tarihi açısından mutfak sanırım çalışılmadan edilemeyecek bir alan. Biraz da ön plana çıkmasının sebeplerinden biri bu mudur?

Evet, yani 90'lı yıllarda bana yemek tarihçisi demeleri garip gelebilirdi belki, kabullenmeyi istemeyeceğim bir şeydi.

İbrahim Şirin: Küçümsenen bir şeydi.

Aynen öyle, ama şimdi herhangi bir tepkim olmuyor. Reaksiyon göstermeyi düşünmem hatta arşivdeki lakabım *aşçıbaşı* idi. Yemek insanoğlunun temel ihtiyaçlarından bir tanesi, vazgeçilmez bir şey. Bununla ilgili akademik anlamda yemeğin göz ardı edileceği dönem, yemeğin bulunmadığı veya insanların yemeğe ulaşımının zor olduğu fakirlik dönemleridir. Yemeğe erişimin yemek çalışmaktan daha önemli olduğu dönemler. Bizim de muhtemelen 90'lı yıllara kadar buna ilgi

duymamamız bununla alakalı bir şeydi. Dünyanın değişik yerlerinde belli düzeyde, Türkiye'dekinden farklı ilgi vardı ama bunun düzeyi de 90'lı yıllarda arttı. Bu trendin sonucu olarak 2000'li yıllarda acayip merkezi konulardan biri haline geldi. Dolayısıyla işin tarihi de önemli hale geldi. Mesela gastronomi bölümleri şu an Türkiye'de hızlı bir şekilde artıyor. Bundan yedi yıl önce üç tane gastronomi bölümü vardı. Bugün herhalde 60 civarında belki daha da fazla. İki sene önce otuz dokuzdu. İlgi çok hızlı bir şekilde artıyor. Yemek programlarına ilgi artıyor, dizilerin içerisine mutfak kısmını her halükârda koyuyorlar. Bu yüzden ilgi çekiyor veya ilgi olduğu için mutfak dizilerde önemli yer tutuyor. Akademik olarak da kesinlikle bizim üstünde durmamız gereken alanlardan bir tanesi. İnsan yaşamının her boyutunda, sağlıkla ilgili konularda mutfak ve yemek var. Dolayısıyla bizim bunu göz ardı etmememiz gerektiğini düşünüyorum. Entelektüel ilgiyi tatmin etmek açısından da çok gerekli bir şey. Mesela kahve içiyoruz bunun kökeni nedir, bunu araştırıp bilmek sürekli yapıp ettiklerimizin kökenlerini bilmemizi sağlar ve entelektüel düzeyimizi geliştirir. Benzer bir işletmede geleneksel şerbetlerden birini tattığımızda, bu şerbet ne, demirhindi nedir gibi sorular aklımıza gelir. Bu ilgileri tatmin etmek açısından dahi olsa mutfak tarihi çalışmalarının kıymetli olduğunu düşünüyorum. Ama biraz önce söylediğimiz çerçeveyi de oturtmamız gereklidir. Bunu örneğin, global tarih çerçevesinde ele alabilecek yayınlar, birikimler elde etmemiz lazım. Orada biraz zayıf kalıyoruz. Çünkü bizdeki kayıt türleri farklı, diğer ülkelerdeki kayıt türleri ile kıyaslandığında. Söz gelimi bizim gümrük defterleriyle İngiliz gümrük defterleri tutuluş ve bilgi içeriği itibarıyla oldukça farklıdır. Doğal olarak yapılan çalışmalar o belgelerdeki veriye dayanan bulguları içeriyor. Ancak bizim yapmamız gereken farklı verilerle sorular ortak sorulara da cevap bulmaktır. Gıda tarihi çalışmalarım sırasında böyle bir durumla karşılaştım. Editöryal bir kitap için Avrupalı editörümüz farklı bölgelerdeki gıda ile ilgili uygulamaları anlamak üzere Avrupa, Çin ve Osmanlı çalışanlara ortak sorular yollamıştı. Bu sorular Avrupa'daki gıda/mutfak tarihi alanında araştırma yapanların aşına olduğu sorulardı. Belki Çin'deki araştırmacılar için de "mutedil soru" kategorisinde değerlendirilebilirdi. Ancak Osmanlı gıda/mutak tarihi içinde cevaplanması oldukça zor sorulardı. Bizdeki malzemenin niteliği farklıydı şüphesiz ancak bu soruları da dikkate alarak yapacağımız araştırmalarla ortak sorulara her bölgeden cevaplar bulabileceğimiz bir noktaya varabileceğimizi düşünüyorum. Dolayısıyla mutfak tarihi alanındaki birikimimizi ve altyapımızı biraz daha güçlendirip artık bu ortak sorulara, o sorulardaki boşluklara cevap verebilen bir noktaya gelmemiz lazım. Malzememize, kaynaklarımıza bu tür sorular sormamız gerekiyor. Oraya henüz gelemedik. Bunu söylemem lazım çünkü mutfak tarihi o kadar bâkir ki yaptığımız her yeni çalışma, yeni bulgular anlamına geliyor. Henüz zayıf bir alan ancak gelişmekte. Çalışan sayısı arttıkça birikimimiz ve ilgi alanlarımız oldukça zenginleşiyor.